

Pojam inkarnacije kao mogućnost međureligijskog dijaloga kršćanstva i hinduizma

Jelić, Ante

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:492547>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**



Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)



SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO TEOLOŠKI STUDIJ

ANTE JELIĆ

POJAM INKARNACIJE KAO MOGUĆNOST
MEĐURELIGIJSKOG
DIJALOGA KRŠĆANSTVA I HINDUIZMA

Diplomski rad

Split, 2021.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO TEOLOŠKI STUDIJ

ANTE JELIĆ

POJAM INKARNACIJE KAO MOGUĆNOST MEĐURELIGIJSKOG
DIJALOGA KRŠĆANSTVA I HINDUIZMA

DIPLOMSKI RAD

iz temeljnog bogoslovlja

kod prof. dr. sc. Anđelka Domazeta

Split, 2021.

Sadržaj

UVOD	3
1. O RELIGIJI I KONCEPCIJI BOGA	4
1. 1. Etimološko značenje.....	4
1. 2. Elementi religija.....	5
1. 3. Podjela religija.....	6
1. 4. Shvaćanje Boga u hinduizmu i kršćanstvu.....	7
1. 4. 1. <i>Trojedini Bog kršćanstva (Trojstvo)</i>	8
1. 4. 2. <i>Trimurti hinduizma</i>	9
2. „AVATAR“ – UTJELOVLJENI BOG	11
2. 1. Pojam „ avatara “	11
2. 2. Najvažniji avatari hinduizma.....	13
2. 2. 1. <i>Vishnu avatari</i>	13
2. 2. 2. <i>Shiva avatari</i>	15
2. 2. 3. <i>Ganesha avatrari</i>	16
2. 2. 4. <i>Durga, Navratri (Shakti) avatari</i>	17
2. 3. Glavni pojmovi i blagdani hinduizma.....	17
3. ISUS KRIST – UTJELOVLJENI BOG KRŠĆANSTVA	19
3. 1. Navještaj utjelovljenja u Starom zavjetu.....	19
3. 2. Novozavjetni govor o utjelovljenju.....	20
3. 2. 1. <i>Sinoptička evanđelja</i>	21
3. 2. 2. <i>Proslov Ivanova evanđelja</i>	22
3. 2. 3. <i>Kristološki himni (Kol, Fil, Ef)</i>	23
3. 2. 4. <i>Implicitna i eksplicitna kristologija</i>	25
3. 3. Isus – jedini posrednik.....	27
3. 3. 1. <i>Krist i Krišna</i>	28
4. ODNOS KRŠĆANSTVA I HINDUIZMA	29
4. 1. Kršćanstvo u Indiji	29
4. 2. Hinduizam na Zapadu	30
4. 3. Međureligijski teološki dijalog.....	31
ZAKLJUČAK	34
LITERATURA	36

SAŽETAK

Ljudi se od najranijih vremena pitaju o počelu svega. To je ono što religije nazivaju Bogom, a kojega ljudi traže i nastoje otkriti od postanka svijeta tijekom povijesti čovječanstva. Ponekad su ga promatrali u prirodnim pojavama, nastavili tražiti preko filozofskih i teoloških pojmova, a na kraju shvatili da o Bogu mogu reći samo onoliko koliko im se objavi.

Ovaj rad analizira poimanje utjelovljenja ili inkarnacije u hinduizmu i kršćanstvu. Nastoji uočiti sličnosti i razlike dviju koncepcija utjelovljenja te mogućnost teološkog dijaloga. Promotrit ćemo hinduistički pojam avatara, koji označuje božansko utjelovljenje, a uključuje božanstva i ljude, kao i jedinstveno utjelovljenje Isusa Krista koje za kršćanstvo predstavlja jedinstveni povijesni događaj koji se zbio jednom zauvijek te predstavlja vrhunac Božje objave koji se ne može nadmašiti niti ponoviti.

U završnom dijelu analiziramo mogućnosti misijskog poslanja i teološkog dijaloga između hinduizma i kršćanstva u vremenu globalizacije.

Ključne riječi: Bog, religija, inkarnacija, hinduizam, kršćanstvo, avatar, Logos, misija, međureligijski dijalog.

UVOD

Postoji li Bog ili Apsolutno svakako spada u jedno od temeljnih pitanja koja su ljudi postavljali od samih početaka svijeta i čovječanstva. Tko je zapravo Bog? Što je to što nazivamo Bogom ili Božanstvom? Može li Vrhovno biće o kojemu svjedoči religijska povijest čovječanstva „sići“ na Zemlju i postati dijelom ovoga svijeta ili Bog ostaje transcendentan, onostran, nedokučiv i dalek?

U ovom radu nastojat ćemo donekle razumjeti tu kompleksnu stvarnost koju religije nazivaju Bogom. Religije svijeta nastojale su nešto reći o Bogu, ovisno o tradiciji, povijesti, mentalitetu ljudi, određenim mitovima, spisima, predajama te će o tome biti riječi u ovom radu.

Glavna tema rada bit će pojam ili shvaćanje inkarnacije Boga s hinduističkog i kršćanskog motrišta, budući da te dvije religije priznaju mogućnost utjelovljenja Božanstva u svojim spisima i objavama.

Rad se dijeli na četiri poglavlja. U prvom poglavlju donijet ćemo jedan općeniti pogled na religije svijeta, njihova shvaćanja Boga, kao i vrste religija. U drugom i trećem poglavlju analiziramo koncepciju Božjeg utjelovljenja iz perspektive hinduizma i kršćanstva, dok u završnom dijelu razmatramo mogućnost međureligijskog dijaloga dviju religija.

Cilj ovoga rada je ući u problematiku govora o Bogu, nastojati shvatiti kako hinduisti i kršćani razumijevaju inkarnaciju, što ih spaja, a što dijeli te je li moguće približiti međusobno dva različita shvaćanja utjelovljenja Boga.

1. O RELIGIJAMA I KONCEPIJI BOGA

Kao što smo u uvodu naveli, sada ćemo reći općenito o religiji kao fenomenu koji postoji gotovo otkako i sam čovjek, kao i o vrstama religija te njihovu shvaćanju Boga.

1. 1. Etimološko značenje

Pojam religije u etimološkom smislu možemo izvesti od latinskih riječi „*religio*“, što znači izražavanje ili štovanje bogova i „*religare*“, što znači vezati, povezati. Tim izrazima religiju možemo promatrati kao fenom kojemu je cilj povezati Boga i čovjeka, odnosno u širem kontekstu, povezati pripadnike određene religije u cjelinu, kao i religije međusobno.¹

Religiju kao takvu nije lako definirati, postoje različiti načini kako su ljudi nastojali definirati ovaj pojam kroz stoljeća, no navest ćemo neka od mogućih pokušaja definiranja ovog vrlo složenog pojma. Tako možemo religiju najjednostavnije definirati kao vjerovanje u Nadnaravno i Sveto koje se izražava običajima, obredima i raznim simbolima o kojima brigu vode organizacije i vodstva određenih religija. Ona daje određenja kako se čovjek treba odnositi prema drugima, što činiti, što je dobro i slično. Također je možemo definirati kao nešto što je nesklono provjeri, jer ljudi jednostavno vjeruju.²

Religija može biti također i potraga za idealnom egzistencijom ili traganje za smislom života. Čak i sama potraga definira religiju, no znamo da potraga mora imati cilj. Religija se uobličuje u obredima, vjerovanjima i ustanovama, kao što su bogoslužje te pisanje i skupljanje spisa.³ Neki autori govore o sedam dimenzija religije. Navodimo najvažnije: praktična i obredna dimenzija koja se tiče obreda (Pasha, obrezanje, hadž i slično); iskustvena i emocionalna dimenzija, a tiče se osjećaja, doživljaja, pitanje svetoga te kako ono utječe na mene (snovi, viđenja); narativna ili mitska dimenzija, koje su priče slične svima, kao ona o stvaranju svijeta, doktrinarna i filozofska dimenzija; etička i zakonska dimenzija se odnosi na življenje vlastite religije, što je ispravno, a što ne; društvena i institucionalna dimenzija, tiče se ustanova, pitanja braka, Crkve i slično, a na koncu materijalna dimenzija koja se tiče svetih prostora gdje se ljudi okupljaju (hramovi, crkve i ostale), kao i svetih predmeta (krunice, slike, svijeće...)⁴.

¹ Usp. Ivan Cvitković, *Religije suvremenoga svijeta*, Sarajevo, 2005., 25.

² Isto, 35.

³ Usp. Hugh P. Kemp, *Praktični vodič za svjetske religije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015., 8.

⁴ Isto, 9.

1. 2. Elementi religija

Religije uglavnom imaju određena obilježja koja su gotovo svakoj od njih zajednička. Kako bi religija uopće bila religija, ona mora vjerovati u Nadnaravno, Vrhovno ili pak Apsolutno, što bi se odnosilo na Boga, a to bi bio minimum onoga zbog čega bi religija uopće mogla nositi taj naziv.⁵ Ostali elementi u religijama bili bi: pojam „svetoga“, kojega Huber smatra majkom religije, dok Le Bras drži da bit religije čini upravo odnos prema tom svetom.⁶ Pojam svetoga nalazi se u svim religijama, kao živi princip i kao ono božansko, dok se u Indiji shvaća kao izvor tajni, princip stvaranja i tumačenje svijeta, a nazivaju ga Brahmanom⁷. Religija uz to ima i sustav određenih vjerovanja, običaja, kao i obreda. Čovjek se osjeća religioznom kad prakticira obrede i običaje vlastite religije, što utječe na razvoj i svijest religiozne svijesti pojedinca. Robertson Smith upozorava da su u definiranju religije obredi nekada čak i važniji od vjerovanja.

Što se tiče običaja, oni mogu biti lokalni i univerzalni.⁸ Običaji također spadaju na religijsku komponentu, a uglavnom su vezani uz biologiju. Uz običaje postoje i obredi, koji su obično vezani uz određene spise ili druge autoritete, a radi se o simboličnim radnjama kojima se nastoji utjecati na Boga i njegovu naklonost. Uglavnom se manifestiraju molitvom, klanjanjem, žrtvama, pjesmom i sličnim djelovanjima.⁹ Uz navedene elemente postoje i drugi, poput simbola, određenih vjerskih ustanova ili zajednica koje utječu na ponašanja pripadnika određenih religija, a naravno da se čovjek oduvijek pitao što je dobro, a što zlo, što je ispravno, a što nije, kao i pitanja o životu, smrti, samom čovjeku, ali i Bogu, postoji li nešto iza ovog života, kako osmisliti patnju, kako umilostiviti Boga, naravno da se čovjek oduvijek pitao o tome budući da je „*homo religiosus*“¹⁰, tragatelj za konačnim smislom svekolike stvarnosti.

1. 3. Podjela religija

Religije možemo podijeliti na različite načine. Postoje one koje nazivamo prirodne, a koje su oblikovali ljudi, jer su iz djelovanja prirode došli do zaključka o postojanju Boga ili božanstava. Za razliku od ovih prirodnih postoje i objavljene religije, koje drže da im se Bog objavio te ga nije potrebno tražiti preko prirode ili drugih posrednika, što ih razlikuje od

⁵ Ivan Cvitković, *Religije suvremenoga svijeta*, 26.

⁶ Isto, 28.

⁷ Usp. Paul Poupard, *Religije*, Jesenski i Turk, Zagreb, 2007., 22.

⁸ Usp. Ivan Cvitković, *Religije suvremenoga svijeta*, 30.

⁹ Isto, 31.

¹⁰ Usp. Paul Poupard, *Religije*, 27.

prirodnih. Prirodne religije su više vezane uz primitivne religije različitih plemena te o njima nećemo ovom prilikom, dok bi objavljene bile judaizam, kršćanstvo i islam¹¹.

Druga značajna podjela religija jest na one politeističke i monoteističke. Politeističke su bile razvijenije tijekom povijesti, a predstavljaju vjeru u više bogova i božica, dok monoteističke pak označavaju vjerovanje u jednoga Boga. Naravno da i u tom kontekstu postoje određene razlike. Kod monoteističkih religija razlikujemo one koje nazivamo „abrahamske“ religije koje čine: židovstvo, kršćanstvo i islam, od primjerice hinduizma i budizma koje imaju drukčiji sustav vjerovanja (primjerice vjera u reinkarnaciju i karmu). Što se tiče „abrahamskih religija“, židovstvo i islam predstavlja strogi monoteizam, bez razlikovanja unutar Jednog, dok kršćanstvo govori o Trojstvu (Jednom Bogu u trima božanskim osobama), što je židovstvu i islamu nezamislivo.

Hinduizam predstavlja skupni naziv za niz različitih vjerovanja tako da se ne može jednoznačno svrstati u politeizam ili monoteizam, jer ima elementa i jednog i drugog. O hinduističkom shvaćanju Boga, kao i o kršćanskom Trojstvenom Bogu više u nastavku.

1. 4. Shvaćanje Boga u hinduizmu i kršćanstvu

U ovom dijelu rada nastojat ćemo u najkraćim crtama istaći religijsko shvaćanje Boga kojega donose dvije religije o kojima je u ovom radu riječ. Već smo istakli da kršćani Boga razumijevaju kao Trojstvo. Riječ je o monoteistima koji Boga razumijevaju kao, u prvom redu otajstvo, ali i kao Jednoga u trima božanskim osobama kojega nazivaju Presveto Trojstvo. Kako to razumjeti i prihvatiti?

Takvo poimanje Boga neprihvatljivo je dvjema drugim monoteističkim religijama: židovstvu i islamu, no isto tako postoje neki elementi u hinduizmu koji se donekle podudaraju s takvom vizijom Boga, budući da unutar hinduističkog sustava vjerovanja postoji nešto što se naziva Trimurti. Što bi bilo Trojstvo, a što Trimurti te o kakvom se načinu razumijevanja Boga radi, je li riječ o istoj Stvarnosti ili pak o različitoj, pokušat ćemo objasniti u narednim poglavljima.

¹¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama, *Nostra Aetate*, 2.; O tome vidjeti: Anđelko Domazet, *Kršćanska objava. Fundamentalno – teološka studija*, Služba Božja, Split, 2015., 62 – 70.

1. 4. 1. Trojedini Bog kršćanstva (Trojstvo)

Kršćanstvo, kao što smo vidjeli spada u objavljene religije, kao i u monoteističke, što znači da se Bog objavio i da je Jedan. No, kršćanstvo se razlikuje od druge dvije religije koje su s njim blisko povezane, a to su židovstvo i islam. Ono što ih razlikuje je shvaćanje Boga.

Bog shvaćen kao „Trojstvo“, predstavlja kršćansko razumijevanje objave Boga koji nastoji ući u zajedništvo s čovjekom iz ljubavi. Vrhunac toga Božjeg traženja čovjeka je, kao što ćemo vidjeti kasnije, u utjelovljenju Isusa Krista, a onaj koji kršćanima omogućuje prihvaćanje takve slike Boga, predstavljen je kao Duh Sveti.¹² Bog kršćanstva predstavlja odnos osoba, koje su različite, ali povezane. Trojstvo kako ga shvaća kršćanstvo sastoji se od triju osoba, a to su: Otac, Sin i Duh Sveti. Oni su međusobno povezani, iako različiti, što predstavlja određene nesporazume, kako za strogi monoteizam o kojemu smo već spominjali, tako i za politeizam, budući da se kršćanstvu može postaviti pitanje kako to da su monoteisti, a Boga nazivaju Trojstvom? Je li riječ o tri Boga ili jednom? To je nešto s čim se kršćanstvo susretalo i nastojalo objasniti, ali je činjenica da se kršćanstvo oduvijek smatralo monoteističkom religijom, ali i više od toga, budući da u osobi Isusa Krista promatra vrhunac svake objave Božje.¹³

Iz kršćanske perspektive bilo bi pogrešno Boga shvatiti kao politeističkog koje se uključuje u određeno zajedništvo, već naprotiv, predstavlja jedinstvo u sebi. Riječ je o izvornom i neshvatljivom jedinstvu ljubavi triju osoba koje su međusobno ujedinjene na takav način da ne možemo govoriti o nekakvom grupiranju, kolektivnom ili supstancijalnom ujedinjavanju različitih, već jednostavno o ljubavi i zajedništva (odnosu) u Bogu samomu.¹⁴ Trojstvo kao pojam koji označava kršćansko razumijevanje Boga, predstavlja se kao stvarnost koju ne možemo nikada dokraja definirati. Sami kršćani smatraju da je Bog u samom sebi otajstven i da o njemu možemo govoriti samo uz pomoć ljudskih analogija.

No, ovdje ćemo se poslužiti jednim pojmom, a to je pojam zajedništvo (lat. *communio*)¹⁵, kojega možemo označiti kao događanje, u kojemu se različiti dopunjavaju u zajedništvu te u takvoj međusobnoj različitosti tvore jedinstvo. Ovaj pojam predstavlja jedinstvo u različitosti,

¹² Usp. Gisbert Greshake, *Kratki uvod u vjeru u trojedinog Boga*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007., 18. – 19.

¹³ O tome vidjeti: Anđelko Domazet, *Kršćanska objava*, 225 – 231.

¹⁴ Usp. Gisbert Greshake, *Kratki uvod u vjeru u trojedinog Boga*, 25. – 26.

¹⁵ Usp. Isto, 26. – 27.

mnoštvo koje unutar sebe tvori komunikaciju i jedinstvo. Bog nije više dalek, nije nedostupan i nedostižan, već postaje shvaćen kao zajednica te odnos ljubavi i života.¹⁶

Nazivom Otac¹⁷, Bog se objavljuje kao osobno biće koje slobodno djeluje i govori u ljudskoj povijesti te tako ulazi u savez s ljudima. Može ga se zazivati Ocem što također predstavlja novost kršćanskog poimanja Boga, a o tome će još biti govora, budući da ćemo u nastavku posebno govoriti o drugoj božanskoj osobi (Sinu) koja se utjelovila u osobi Isusa Krista te ćemo uvidjeti kako Boga možemo zvati Ocem tek iz perspektive Isusa Krista.

Što se tiče Boga Sina, on je također oduvijek bio dio Trojstva, a kojega je u punini vremena Bog Otac poslao u svijet (Usp. Gal 4, 4). Otac šalje Sina u svijet kako bi ljudima pokazao put spasenja. No, ovdje nećemo ići u širinu, budući da je glavna zadaća ovoga rada prikazati utjelovljenje kao Božji dolazak na svijet, a o tome ćemo detaljno u dijelu o kršćanskom shvaćanju inkarnacije.

Duh Sveti predstavlja najmisteriozniju osobu unutar Trojstva. Teško ga je objasniti i predočiti. Boga Oca je moguće donekle predočiti kao svojevrsno počelo, izvor svega, Sina se pak shvaća kroz prizmu utjelovljenja Isusa Krista, dok Duh Sveti ostaje skriven te se za njega kaže da je „nepoznati Bog“, ali ga u teologiji shvaćamo kao ljubav između Oca i Sina.¹⁸

Ispovijedanje vjere u jednoga Boga u trima osobama postala je tako vremenom kršćanska specifičnost, po kojoj stoji i pada samo kršćanstvo.¹⁹ Mnoštvo različitih bogova bi dovelo do međusobnih previranja, a to kao što možemo vidjeti iz navedenoga u kršćanskom Bogu nije slučaj. Kršćanstvo je s Trojstvom dobilo na misteriju i kompleksnosti te smo smatrali da je važno ponešto reći o tome, jer kršćanstvo tako shvaća Boga, ali i zbog toga što bez Trojstva nema ni Božjeg utjelovljenja, kao ni čovjekovog spasenja kako to proizlazi iz perspektive kršćanstva. Ostaje nam istaknuti još nekoliko karakteristika prije nego što krenemo na govor o hinduističkom razumijevanju Boga.

Naime, ljudskom razumu i dalje ostaju neshvatljive tri točke²⁰ koje se odnose na Trojstvo: apsolutno Božje jedinstvo, unatoč razlikovanju osoba; jednakost osoba uz ovisnost Sina o Ocu, kao i Duha Svetoga o Ocu i Sinu te vječnost Boga kao Oca, Sina i Duha. Isusovo

¹⁶ Usp. Isto, 35.

¹⁷ Usp. Walter Kasper, *Bog Isusa Krista – tajna trojedinog Boga*, 2. hrvatsko izdanje, Karitativni fond UPT, Đakovo, 2004., 224.

¹⁸ Usp. Walter Kasper, *Bog Isusa Krista – tajna trojedinog Boga*, 303.

¹⁹ Usp. Isto, 349. – 351.

²⁰ Usp. Isto, 402.

utjelovljenje predstavlja središnji događaj kršćanske vjere te je kao takav pokazao ujedinjenost ekonomijskog i imanentnog Trojstva²¹, odnosno izjednačenost Trojstva u sebi i njegovog izraza na van.

Boga je nemoguće definirati. Ostajemo uvijek u pokušaju, nastojanju, zbog čega kršćanstvo smatra da se o Bogu može reći onoliko koliko nam objavi. No, ovdje ćemo istaknuti Ivanovo razumijevanje Boga, kojega jednostavno označava riječima „Bog je ljubav“ (1 Iv 4, 8. 16) Ljubav je upravo taj ujedinjujući element, bit koja povezuje osobe Trojstva, koja čini jedinstvo osoba. Možemo reći da je Otac onaj koji ljubi Sina, Otac je onaj koji ljubi, dok Sin predstavlja ljubljenoga, a Duh Sveti ih povezuje, Duh je ljubav koja struji unutar Trojstva i čini da su povezani. To neprestano kruženje osoba, međusobno davanje i primanje predstavlja kršćansko razumijevanje Boga kojega nazivaju Trojstvo, a koje, unatoč različitim previranjima i neshvaćanjima, predstavlja kršćanski oblik monoteizma²² i kao takvoga nam valja razumjeti: „Jer su trojica, što svjedoče u nebu: „Otac, Riječ i Duh Sveti; i ova su trojica jedno.“ (1Iv 5, 7)

1. 4. 2. Trimurti hinduizma

Nakon što smo u kratkim crtama opisali kako kršćani shvaćaju Boga, ovdje ćemo pokušati ući u hinduističko razumijevanje Boga. U tom kontekstu istaknut ćemo pojam „Trimurti“ kojega se često naziva „hinduističkim trojstvom“. Vidjet ćemo ima li povezanosti i možemo li to uopće tako nazivati te koje su sličnosti i razlike.

Započet ćemo citatom iz Bhagavad Gite: „*Brahman vječni sve ovija: / svagdje ima svoje ruke, / noge, glave, oči, usta. / On sve vidi i sve čuje, / uvijek je na svakom mjestu, / sve ovija i prožimlje, / najdublji je temelj bića*“.²³

Već u vrijeme Upanišada (6. st.), kozmogonijama, kao i u opisu različitih svjetova koje čovjek prolazi nakon smrti, pojavljuje se Brahma (iako ga se može nazvati Brahman, ovaj naziv je ispravniji ukoliko mislimo na vrhovno božanstvo hinduizma), a predstavlja personifikaciju Apsoluta. Najispravnije ga je prikazati znakom ili zvukom „OM“, a označava prvotni zvuk kojim je sve stvoreno. Danas svijetom hinduističkih božanstava dominiraju Shiva i Vishnu, dok Brahma, iako vrhovni, nije toliko popularan kao navedena božanstva.

²¹ Usp. Isto, 403. – 411.

²² Usp. Isto, 443.; 468.

²³ Usp. Đuro Robotić, *Bhagavad Gita*, Hrvatsko – indijsko društvo prijateljstva, Zagreb, 2015., Trinaesto pjevanje, br. 13.

Zajedno s Brahmom, Vishnu i Shiva čine tzv. trijadu hinduističke koncepcije Boga koju označavamo pojmom „Trimurti“²⁴, a koje neki stručnjaci nazivaju hinduističkim trojstvom te se tako nastoji povući paralela s kršćanskim shvaćanjem Trojstva. Jedan Brahman ima mnoštvo manifestacija. „Za hinduizam je nezamislivo da se Bog kao jedan objavljuje na jedan jedini način.“²⁵

U odnosu na ljude, vidjeli smo da Trojstvo ide za čovjekom, ljubi čovjeka i nastoji u svemu biti čovjeku blisko, do te mjere da će se Sin utjeloviti i postati čovjekom. U odnosu na takav stav prema čovjeku, hinduistička koncepcija božanskoga ostaje transcendentna. To je stanje besmrtnih, svjetlosnih i sretnih bića koja su oslobođeni bilo kakve patnje, problema, ljudskosti i životnih nedaća.²⁶ Hinduizam može sve promatrati pod vidom božanskoga, što označavamo pojmom *panteizam*²⁷, čak i sam čovjek može imati odlike božanskoga što označava pojam *atmana*²⁸ koji za cilj ima povezati se s Brahmanom. Istina, hinduizam poznaje svojevrsnu trilogiju bogova, no ne možemo ih povezati s kršćanskim Trojstvom. Kršćanstvo isključuje bilo kakav oblik politeizma i panteizma, dopušta mogućnost patnje, jer je sam Sin trpio i umro u osobi Isusa Krista, te je čovjeku nemoguće doći Bogu ukoliko Bog ne dođe čovjeku.²⁹

Spomenuli smo da trimurti čine tri božanstva: Brahma, Vishnu i Shiva. Brahman predstavlja vrhovnu stvarnost za hinduse, a dolazi kao izvedenica dviju sanskrtskih riječi: „*br*“ (disati) i „*brih*“ (biti velik), a glavne su mu osobine: *sat*, *chit* i *ananda* – označava da je bog postojanje, svjesnost i blaženstvo kojega karakterizira potpuna svijest i nemogućnost frustracija što čini osnovni hinduistički stav o Bogu. On je neograničeno postojanje, svijest i blaženstvo³⁰. Boga se u hinduizmu može shvaćati različito. Možemo reći koliko ljudi toliko bogova, no najjednostavnije je trimurti opisati na način trostrukoga puta u kojemu razlikujemo Brahma ili Stvoritelja, Vishnu – Održavatelja i Shivu – razaratelja ili rušitelja³¹. Brahma predstavlja vrhovno počelo i božanstvo, koje bismo mogli povezati s kršćanskim shvaćanjem Boga Oca, Brahma označava bezličnog Brahmana, stvoritelja sve stvarnosti. On stvara i vlada svijetom te njime označavamo vrhovno božanstvo hinduizma.

²⁴ Usp. Paul Poupard, *Religije*, 69.

²⁵ Horst Burkler, *Čovjek traži Boga*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., 97.

²⁶ Usp. Isto, 70.

²⁷ Usp. Walter Kasper, *Bog Isusa Krista – tajna trojedinog Boga*, , 43.

²⁸ Usp. Hugh P. Kemp, *Praktični vodič za svjetske religije*, 38.

²⁹ Usp. Paul Poupard, *Religije*, 93.

³⁰ Usp. Huston Smith, *Religije svijeta*, Znanje d. d., Zagreb, 2010., 61.

³¹ Usp. Isto, 63.

Vishnu³² (od sanskrtskih riječi: „vi“, što znači raz te „snu“ što označava hrbat, leđa, pleća, dakle visoko-hrpteni ili širokopleći) je jedan od glavnih bogova unutar hinduističkog panteona. On je svemogući i sveprisutni bog kojemu je cilj čuvati i održati svijet. Štovan je kao dobri bog ljubavi, zaštitnik sudbine, a štovatelji mu se označavaju trima okomitim crtama pepela koje stavljaju na čelo. Obično se prikazuje kao ratnik raskošno odjeven kako sa cvijećem stoji na lotosovom listu.³³ Za njega su povezane božanske manifestacije koje su očitovane u svijetu, o čemu će još biti govora.

Na posljetku ostaje treći član trimurtija, a to je Shiva. Shiva³⁴ (sanskrtski „śiva“, znači blagi, milostivi), predstavlja boga razaranja, uništenja svijeta kad mu nema spasa, obično obitava na ratištima, grobljima, mjestima gdje se obavljaju kremacije, a časti se i kao bog plodnosti, seksualne ljubavi zbog čega se znao prikazivati u obliku falusa.³⁵

2. „AVATAR“ - UTJELOVLJENI BOG

U ovom dijelu rada nastojat ćemo ući u problematiku božanskih manifestacija unutar hinduizma. Hinduizam je vrlo stara religija, koja je postojala prije Krista te kao takva poznaje različita vjerovanja, obrede, običaje, a među svim tim karakteristikama ove religije svakako je i pojam avatara. Cilj ovoga dijela rada je prikazati samo značenje ovoga pojma te u kratkim crtama navesti neke od najpoznatijih manifestacija koje časte ljudi diljem Indije.

2. 1. Pojam „avatara“

Riječ „avatar“ dolazi od sanskrtske riječi „*avatāra*“ koja označava silazak, spuštanje, prodor u svijet, a predstavlja božansko očitovanje u vremenu i prostoru. Sam pojam označava pojavu božanstva na zemlji. Tvrdnja da je određena povijesna ličnost bila utjelovljenje Boga temeljna je karakteristika kršćanstva. Evanđelje po Ivanu donosi nam pripovijest o «Sinu Božjem» u ljudskom liku, o inkarnaciji logosa – misli ili razuma koji je postojao oduvijek. Uloga Sina bila je metafora koja je izražavala utjelovljenje bestjelesnog božanstva. «*I Riječ tijelom postala i nastanila se među nama. I mi smo promatrali slavu njegovu... punu milosti i istine*» (Iv 1, 14).

Donekle slična ideja pojavila se i unutar hinduističkog konteksta. Sanskrtska riječ «*avatar*» znači 'silazak'. Njezina dva korijena jesu *ava* 'dolje' i *tr* 'proći'. U hinduskim svetim spisima

³² Usp. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=64876>

³³ Usp. Ivan Cvitković, *Religije suvremenoga svijeta*, 47.

³⁴ Usp. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=59615>

³⁵ Usp. Ivan Cvitković, *Religije suvremenoga svijeta*, 49.

avatar označava silazak Boga u tijelo. Avatar živi u sveprisutnosti duha. Kad čovjek nikad ne bi imao priliku da na trenutak vidi utjelovljenog Boga, ostao bi shrvan teškom obmanom da ne može nadići svoju smrtnost.

Avatara je, dakle, zemaljska manifestacija ili 'silazaka' Božanstva, nazočnost Božja među ljudima. Bog se jednim dijelom sebe inkarnira u svijetu da bi barem privremeno iznova uspostavio kozmički red ili kao u slučaju Krišne, uzima ljudski lik.

Temeljni tekst o Božjim utjelovljenjima glasi: *Mnogo puta sam se dosada rodio na ovom svijetu, baš kao i ti također, razlika je samo što ja poznam svoje sve živote, a ti svoje ne poznaješ. (...) Kad god pravda i istina počinje da iščezava, a nepravda sve silnije maha nad njom zauzima, tad iz sebe ja provirem, rodiv se u pravo vrijeme! Da zaštitim što je dobro i da pravdu uspostavim, a da kaznim i uništim ono što je loše, ja se na vidljivom ovom svijetu s vremena na vrijeme rađam!*³⁶

Kao što je vidljivo iz teksta, Avatar dolazi na zemlju da bi je spasio od moguće opasnosti samouništenja. Dakle, kada pomrači 'dharma', tj. zakon, povijesno-kozmički poredak koji čuva opstanak svemira, tada intervenira Bog.

Avatar ne može posjedovati nove osobine tijekom zemaljskog boravka te ne može upasti u kušnje, već sve ima od početka. To ga također razlikuje od Isusa Krista, za kojega znamo da je, rastao u dobi i mudrosti pred Bogom i pred ljudima.³⁷ (Usp. Lk 2, 52)

Ovakve božanske manifestacije mogu biti različite i unutar hinduizma su poznate od najstarijih tradicija. Valja nam istaknuti važnu razliku hinduističkog shvaćanja avatara od kršćanskog shvaćanja utjelovljenja³⁸, a ona se tiče broja. Naime, kršćanstvo poznaje samo jedno utjelovljenje, onu inkarnaciju Isusa Krista kojega kršćani smatraju Bogočovjekom. Suprotno kršćanskom vjerovanju, avatari su bogovi koji su se više puta prikazivali, a mogu se i dalje pojavljivati, jer predstavljaju mnoštvo različitih utjelovljenja, što također čini razliku ovih dviju religija. Pojam avatara također se može povezati i sa posebnim ljudima – bogovima (pojam guru)³⁹, koji su karakteristični za Indiju, a nama su važni zbog njihovog sve većeg utjecaja na Zapadu, a o čemu će biti govora u posebnom dijelu ovoga rada.

³⁶ Usp. *Bhagavad Gita*, Četvrto pjevanje, 7 – 8.

³⁷ Usp. Hans Küng, *Uvodu u kršćansku vjeru*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2011., 81-83.

³⁸ Usp. Josip Blažević, *Joga i kršćanstvo*, 2. izmijenjeno izdanje, Verbum, Split, 2009., 32.

³⁹ Usp. Isto, 31.

2. 2. Najvažniji avatari hinduizma

Nakon što smo iznijeli pojam avatara, njegovo značenje i važnost u kontekstu hinduističkog religioznog sustava, ostaje nam u kratkim crtama reći nešto o najpoznatijima. Naime, sami će hindusi istaknuti ova božanstva i njihove avatare kao one koji su najčešće slavljani i kojima se pridaje najveća važnost, što nam govori da imaju veoma važnu ulogu u životima Indijaca. Budući da su avatari, kao i cjelokupan hinduistički religijski sustav poprilično zahtjevni, nastojat ćemo ukratko obuhvatiti četiri hinduistička božanstva, zajedno s njima pripadajućim avatarima, a to su: Vishnu, Shiva, Ganesha i Shakti. No, prije njihova prikaza, valja istaknuti kako je ovdje više riječ o legendama i alegorijama, kako drevnog vedskog hinduizma, tako i tradicionalnog hinduizma te zbog toga treba imati u vidu kako su avatari često prikazivani mitološkim izgledima, s gotovo nestvarnim elementima, no svrha je pokazati njihovu veličinu i značaj za hinduističkog vjernika.

2. 2. 1. *Vishnu avatari*

Vishnu je bog unutar hinduizma kojega se drži veoma važnim te čini, kao što smo vidjeli dio hinduističkog trojstva (trimurti). Riječ je o bogu koji ima svoja očitovanja u svijetu, a koje nazivamo avatarima. Kada se Vishnu odluči uzeti koji od oblika i pojaviti se u ovom svijetu, smatra se konzervatorom i zaštitnikom, a silazi u svijet kako bi ponovno uspostavio red i pravednost.

Uglavnom se drži da Vishnu ima deset avatara za koje se smatra da su bili prisutni u tzv. „*Satya Yugi*“ – zlatnom dobu ili dobu istine, u vremenu kada su svijetom vladali bogovi i kada im je čovječanstvo bilo poslušno. Zajednički naziv za svih deset avatara je „*dasavatara*“, a svaki od njih ima određeni izgled i svrhu. Uglavnom im je pojavnost vezana uz pomoć ljudima u potrebi.⁴⁰

Donosimo u kratkim crtama o svakom od ovih avatara⁴¹: 1) Matsya (Riba) – tvrdio je da je spasio prvog čovjeka i ostala stvorenja od velike poplave. Obično se prikazuje kao velika riba ili ljudski torzo koji je povezan ribljim repom. Ovaj je avatar upozorio čovjeka na poplavu te mu je naredio skupljanje žitarica i drugih bića u jedrilicu, što nas podsjeća na priču o Noinoj arci. 2) Kurma (kornjača) – ovaj je oblik bio povezan uz mliječni ocean; 3) Varaha (vepar) – prema legendi ovaj je avatar podigao zemlju s dna mora nakon gotovo tisuću

⁴⁰ Usp. <https://hr.eferrit.com/10-avatara-hindu-boga-vishnu/>

⁴¹ Usp. Isto.

godina. Ovaj avatar ima obličje vepra ili pak glavu vepra koja je povezana ljudskim tijelom. 4) Narasimha (čovjek – lav) – u ovom obličju Vishnu uništava demona Hiranyakashipa. 5) Vamana (patuljak), nakon što svemirom zavlada kralj Bali, bogovi počinju gubiti moć zbog čega se pojavljuje ovaj oblik koji će lukavstvom prijeći u diva i vratiti kozmos u prvotno stanje. 6) Parasurama (ljutiti čovjek) – Vishnu se ovim pojavljivanjem prikazuje kao brahman, član svećeničke kaste i dolazi kako bi uništio loše kraljeve i tako spasio čovječanstvo. Uzeo je oblik muškarca sa sjekirom te ga se u tradiciji naziva Rama sa sjekirom. U izvornoj priči o ovom avataru, kad god je ugrožen društveni poredak od korumpiranih kšatrija, ovaj se avatar spušta u svijet. 7) Lord Rama (savršen čovjek) – Mnogim hinduističkim vjericima je ovo glavno božanstvo. Riječ je o vrlo popularnom avataru budući da je glavna figura velikog epa „*Ramayane*“. Roditelji su mu Dasaratha i Kausalya, a rođen je krajem Drugog doba. Njegova je koža plave boje, a u rukama drži luk i strijelu. 8) Krishna (Božanski činovnik) – uz spomenutog Ramu, Krishna je također jedan od najpoznatijih avatara hinduizma, no o njemu će u nastavku još biti riječi, budući da mnogi, zbog utjecaja neohinduizma, Krishnu i Krista gotovo stavljaju na isto mjesto ili ih uspoređuju kao da su slični. Ovdje navodimo da se ovaj oblik različito manifestira, nekad kao pastir, a nekad kao kormilar ili državnik koji mudro upravlja. Uz Arjunu ovaj se avatar pojavljuje u poznatoj Bhagavad Giti, a uglavnom se prikazuje kao božanski ljubavnik sa flautom ili pak u dječjem obliku. Na slikama često ima plavu kožu i nosi krunu od paunova pera sa žutim obrubom. 9) Balarama (Krišnin brat) – najstariji brat spomenutog Krišne. Vjeruje se da su zajedno boravili u mnogim avatarima. Balarama se prikazuje blijedom bojom kako bi se razlikovao od Krišne. 10) Kalki (moćni vojnik) – ovo je avatar koji se tek očekuje u budućnosti i bio bi posljednji avatar Višnua, koji bi se trebao pojaviti do kraja *Kali – yuge*. Prema vjerovanjima, njega se drži kao onoga koji će osloboditi svijet nepravедnih vladara, a prikazuje ga se na bijelom konju s vatrenim mačem. Indijski guru Sai Baba⁴², koji predstavlja jednoga od najpoznatijih indijskih gurua koji su djelovali na Zapadu smatrao se je navedenim desetim avatarom boga Vishnua te su ga sljedbenici tako častili.

2. 2. 2. *Shiva avatari*

Vidjeli smo Vishnu – avatare, a ovdje donosimo avatare Shive, koji je također uzimao razne oblike i koji također pripada hinduističkom trimurtiju. Cilj njegovih avatara je uspostava Zakona i ravnoteže unutar pojavnog svijeta.

⁴² Usp. Josip Blažević, *Sai Baba i/ili Isus Krist*, 2. izdanje, Teovizija, Zagreb, 2009., 108.

Kurama Purana govori o čak 28 avatara, dok *Shiva Purana* ⁴³navodi 19, o kojima ćemo reći nešto više u nastavku: 1) Piplaad – Smatra se da je Shiva rođen kao ovaj avatar. 2) Nandi – zaštitnik stada, prikazan je kao bik sa četirima rukama, od kojih dvije drže sjekiru i antilopu. 3) Veerabhadra – Shiva se naljutio na božicu Sati te je otrgnuo pramen kose koji pada na zemlju, a iz njega su rođeni Veerabhadra i Rudrakali. 4) Sharabha – *Shiva Purana* spominje ovog avatara, kao onoga koji je pola ptica, a pola lav. U ovom je obliku Shiva ukrotio avatara Vishnua zvanog Narasimha. 5) Ashwatthama – nastao iz Shive, odgojen kao brahmin, no voli kšatrije. 6) Bhairava – nastao je nakon Brahmine laži. U ovom avatara Shiva odsječe petu Brahminu glavu zbog čega biva kažnjen. 7) Durvasa – bio je veliki mudrac koji održava disciplinu svemira; 8) Grihapati – gospodar svih pravaca; 9) Lord Hanuman – moćni avatar koji je rođen iz sjemena Shive. 10) Vrishabha (vol) – Vishnu je prevarom ušao u prebivalište asura te je rađao zle sinove koje je Shiva u ovom obliku trebao uništiti. Nakon što Vishnu vidi ovo Shivino obličje, odustaje od borbe. 11) Yatinath – plemeniti čovjek Aahuk i njegova supruga su bhakte Shive te ih jednom posjećuje ovaj avatar. No, bio je prevelik za njihovu kolibu zbog čega Aahuk spava izvan kolibe te nastrada. Shiva tješi suprugu da će se oni ponovno roditi kao Nala i Damyanti iz čega vidimo isticanje vjere u reinkarnaciju koja je karakteristična za hinduizam. 12) Krišna Daršana – naglašava važnost rituala u životu ljudi. 13) Bhikshuvarya – štiti ljude od opasnosti 14) Sureshwar – avatar koji uzima obličje drevnog božanstva Indre 15) Kirateshwar – ovaj avatar ima oblik lovca (Kirata). Arjuna je meditirao i nastojao ubiti asuru zvanog Mooka, prurušenog u vepra. No, Arjuninu meditaciju prekida spomenuti Mooka kojega zajedno unište Arjuna i Kirat, nakon čega dolazi do međusobne tuče oko toga tko je prvi udario vepra. Sam čin hrabrosti Arjuna da izazove avatara čini Shivu zadovoljnim. 16) Suntantarka – u ovom obličju Shiva nastoji zatražiti ruku božice Parvati od njezinog oca Himalaye. 17) Brahmachavi – u ovom avatara Shiva testira odlučnost Parvati po pitanju udaje 18) Yaksheshwar – nakon što su bogovi jednom prilikom postali arogantni, tome se usprotivio Shiva, jer ponos ne bi trebala biti odlika bogova. Kako bi to vratio u normalno stanje, Shiva postavlja travu koju bogovi trebaju posjeći, no bezuspješno. U ovom je obličju Shiva uspostavio ponovni red među bogovima. 19) Avadhut – avatar koji guši oholost Indre.

⁴³ Usp. <https://vedicfeed.com/avatars-of-shiva/?fbclid=IwAR11B7g7FN7tPCZzoJJ0PJostd2Uxk6fPYhGitFTHO8l8v37-Yn0BtF5r3s>

2. 2. 3. *Ganesha avatari*

O ovom popularnom božanstvu slonovog oblika pjevaju *Ganesha Purana* i *Upa Purana* koje su mu posvećene. Vjeruje se da je ovo božanstvo postojalo u svim *Yugama*, a uglavnom se drži da Ganesha ima 8 avatara⁴⁴: 1) Vakratunda (zakrivljeno deblo) – ovaj oblik pretpostavlja prvi Ganeshin život u kojem je uništio demona Matsavasuru (simbol ljubomore). Vozilo ili nosač ovog oblika je lav na kojemu sjedi. 2) Ekadanta (1 kljova) – etimološki ime ovoga avatara dolazi od dviju riječi: „*eka*“ znači mayu „utjelovljenu“, a „*danta*“ označava borbu za istinu te Ekadanta predstavlja vrhovnu istinu. Ovaj je oblik ima četiri ruke, jednu kljovu i ogroman trbuh. Prema predaji se vjeruje da je tom kljovom napisan ep „*Mahabharata*“. Nosač je miš (vahana), a Ganesha se u ovom obličju bori protiv demona arogancije Madasure. Ekadanta je i danas vrlo popularan te ga se zaziva mantrom *Ganes Gajatri*: „*Posvećujemo naše misli prema Gospodu s jednom kljovom. Razmišljamo o njemu, onome koji ima zakrivljenu surlu. Neka nas onaj s jednom kljovom izvede na pravi put.*“⁴⁵ 3) Mahodara – ovaj je avatar pobijedio demona zablude i zbunjenosti, a drži ga se utjelovljenjem Brahmine mudrosti. Prikazan je s trbušnim loncem, uz miša kao nosača. Ganeshini roditelji su Parvati i Shiva, a Mahodara je spoj prethodna dva Ganeshina avatara. 4) Gajanana – bog slonovog lica ili „Gospodin slonovog lica“ – prikazan sa ljudskim tijelom i slonovom glavom koji je pobijedio demona pohlepe Lobhasuru. 5) Lambodara – je iskorijenio demona Krodhasuru i vratio svjetove u normalu. Avatar izbočenog trbuha koji za poklonike Ganapatije, predstavlja vrhovno božanstvo i Gospodara svemira kojemu prinose slastice. Smatra ga se sličnim Shakti, čistom moći Brahmana. 6) Vikata (Nesretni) – ovaj oblik pokorava demona požude Kamasuru, koji je nastao iz sjemena Vishnua. Pomogao je spasiti deve, a zanimljivost ovog avatara je Ganeshino trgovanje vozilom kojom je miša zamijenio paunom. 7) Vighnaraja (uklanjač prepreka) – jedan od najpopularnijih avatara koji uništava demona Mamasuru čime je vraćena pravednost i mir. 8) Dhumravarna – vozilo ovoga obličja je miš, a cilj njegove pojavnosti je pobjeda nad demonom samozadovoljstava i egoizma zvanog Ahamkarasura („*aham*“ – ego). Gotovo svi hindusi štiju Ganeshu, neovisno o različitim uvjerenjima, a također vjeruju kako on svoje pobornike blagoslivlja uspjehom.

2. 2. 4. *Durga, Navratri (Shakti) avatari*

Pobornici (Navadurge - bhakte) ove božice (Shakti – najpoznatiji naziv) štiju njene avatare kroz devet dana koji su povezani određenom bojom i planetarnim tijelom. Smatra se

⁴⁴ Usp. <https://www.wordzz.com/eight-avatars-lord-ganesh/>

⁴⁵ Usp. <http://www.sanatankultura.com/index.php/mantre>

da je Shakti u tom periodu pobijedila Mahishasuru – demona bivola koji označava zlo i ego. Prema predaji, božica Shakti ima devet avatara koji prate devet dana, a oni su sljedeći⁴⁶: 1) Shailputri – predstavlja kolektivne moći Brahme, Vishnua i Maheshwara, prijateljice Shive; 2) Brahmachavini – daruje mir, prosperitet, milost i sreću, a isti je ispunjen blaženstvom i srećom, a uloga mu je olakšati put do oslobođenja ili mokše. 3) Chandraghanta – predstavlja ljepotu i gracioznost, štuje ju se za mir, spokoj i prosperitet. Simbol je hrabrosti. 4) Kushmanda – smatra ga se tvorcem kozmosa, kojega je prema predaji stvorila svojim smijehom; 5) Skandmata – predstavlja majčinu ranjivost koja je spremna sve učiniti za svoju djecu kao što je to učinila i ova manifestacija božice Shakti; 6) Katyayini – obično je odjevena u narančasto, a poznata je po velikoj hrabrosti 7) Kaalratri – ima taman ten, razbarušenu kosu i hrabro držanje te predstavlja najžešći oblik božice Shakti. Odjevena je u bijelu boju koja predstavlja mir i molitvu. 8) Mahagauri – predstavlja inteligenciju, mir, blagostanje i smirenost. 9) Siddhidaatri, prema vjerovanju ima nadnaravne iscjeliteljske moći, a predstavljena je kao stanje duha.

Budući da smo već naveli da se o avatarima božice Shakti razmišlja tijekom devet dana i devet noći te kako su isti povezani s određenim bojama koje se mijenjaju ovisno o kalendarima, ovom prilikom donosimo aktualnu situaciju za ovu 2021. godinu koja kroz devet dana donosi sljedeće boje: žuta, zelena, siva, narančasta, bijela, crvena, kraljevsko plava, roza i ljubičasta⁴⁷.

2. 3. Glavni pojmovi i blagdani hinduizma

Nakon govora o hinduističkom shvaćanju Boga, kao i o važnom pojmu avatara, ovaj kratki dio odnosit će se na najvažnije hinduističke praznike i na osnovne pojmove hinduizma. Naravno nećemo ići u detalje i širinu, kao što smo to činili sa pojmom avatara, no zbog razumijevanja hinduizma kao religije potrebno ih je spomenuti.

Divali⁴⁸ predstavlja festival svjetla, slavi se između sredine listopada i prosinca. Časti Lakshmi, božicu blagostanja te predstavlja obiteljski događaj. Slavi pobjedu dobra nad zlom, što se prikazuje čišćenjem te oblačenjem nove odjeće. Uz to karakteristično je paljenje svjetiljki, vatromet i konzumacija velike količine slatkiša. Riječ je o jednom od najvećih

⁴⁶ Usp. <https://wingspiremagazine.com/navratri-9-avatars-of-goddess-durga-worshiped-on-the-nine-days/?fbclid=IwAR3DA83Rx1spB-NGA4pm96u2cCyP6wKziSSFrc0SBetO7mIwc-i23A4JxZo>

⁴⁷ Usp. <http://hindusphere.com/navratri-colors-2021/>

⁴⁸ Usp. Hugh P. Kemp, *Praktični vodič za svjetske religije*, 41.

praznika hinduizma, a dolazi od riječi „*Dipavali*“ što znači uljanica. Ovaj praznik uz to označava i početak hinduističke nove godine. Posebno se poštuje bog Ganesha te mu se iskazuju molitve, dok se ljudi međusobno više družu i posjećuju, a hrane se specijalitetima kao što su: burfi, ladu, kačori, đalebi i drugi.⁴⁹

Holi⁵⁰ predstavlja svečanost posvećenu Vishnuu, a slavi se u ožujku. Koriste se krjesovi, dok se ljudi posipaju obojeno - mirisnim prahom pomiješanim s vodom. Riječ je o posebno veseloj svečanosti koju slave gotovo svi Indijci, neovisno o religijskoj pripadnosti. Ovaj praznik označava konačnu pobjedu dobra nad zlom, a doslovno označava izgaranje. Običaj je paljenje lomače kojoj je cilj spaliti zlo u pojedincu. Izvor ovoga festivala valja tražiti u Krišni i njegovim nestašlucima, a ukoliko mu nastojimo pronaći poveznicu s našim kulturološkim tradicijama, onda ga možemo povezati s fašnikom.⁵¹

Na posljertku donosimo pet glavnih pojmova hinduizma koje ćemo u najkraćim crtama elaborirati. To su pojmovi: *samsara* (reinkarnacija), karma, *maya*, nirvana (*mokša*) i *yoga*. *Samsara*⁵² predstavlja prolaz vremena, ciklus stalnih i ponovnih rađanja i umiranja, a karma joj je posljedica. Ovaj pojam je poznatiji na Zapadu pod nazivom reinkarnacija. Indijska misao je usredotočena na izlazak iz kruga stalne *samsare*, što predstavlja konačni cilj hinduizma, a to je izići iz reinkarnacije i postići konačno spasenje u bogu (nirvanu ili *mokšu*). *Samsaru* čine četiri dijela: rađanja, bivstvovanja, razaranja i nepostojanja. Ona je u ateistička, budući da joj podliježu ljudi, priroda pa čak i bogovi.

Karma⁵³ je naziv koji dolazi od sanskrtskog korijena „*kr*“, a znači činiti, djelovati. Možemo reći da ona predstavlja gotovo centar hinduističkog učenja. Njome hindusi nastoje opravdati nejednakosti, a prema njoj cilj života bi bilo ispravno i pravedno življenje te postizanje oslobođenja. Zakon karme označava proces nagrade i kazne te ne poznaje pojmove kao što su milost i opraštanje. *Maya*⁵⁴ predstavlja kozmičku iluziju, privid ili obmanu, kojom se nestvarno prikazuje i doživljava kao stvarno i obratno. Nirvana ili Mokša označava svojevrsno utruće, oslobađanje, a postaje sinonim za Apsolutnu stvarnost kojega se može nazivati Bog, Sebstvo, Brahman, Atman, Besmrtno i slično, a smješteno je onkraj svake

⁴⁹ Usp. <http://www.sanatankultura.com/index.php/festivali/divali>

⁵⁰ Usp. Hugh P. Kemp, *Praktični vodič za svjetske religije*, 41.

⁵¹ Usp. <http://www.sanatankultura.com/index.php/festivali/holi>

⁵² Usp. Josip Blažević, *Joga i kršćanstvo*, 36.

⁵³ Usp. Isto, 36. – 37.

⁵⁴ Usp. Isto, 37.

kozmičke iluzije i spomenute *maye* te označava konačni cilj duhovnog napora. *Yoga*⁵⁵ pak označava jedinstveno ime za sve moguće tehnike kojim se nastoji postići mokšu od *maye* i ciklusa reinkarnacija, a predstavlja tehniku za postizanje besmrtnosti. Postoji nekoliko vrsta *yoge*, a sama *yoga* kao takva predstavlja veliki utjecaj za kršćanski Zapad, budući da je u posljednje vrijeme sve veći broj onih ljudi pa čak i kršćana koji prakticiraju *yogu*, a da u tome ne vide ništa sporno ili loše, a za isto bi valjalo pristupiti sakramentu pomirenja gledajući iz perspektive kršćanstva, jer *yoga* predstavlja hinduističku tehniku kojom se nastoji postići mokšu, a manifestirana je kroz različite pokrete tijela koje nazivamo *asane*, kao i korištenje određenih riječi, koje su zapravo svojevrsne mantre i zvukovi hinduizma, no naravno da to ostaje mnogima nepoznanica, no o tome nećemo ići u detalje, jer bi to mogao biti posebni rad.

3. ISUS KRIST – UTJELOVLJENI BOG KRŠĆANSTVA

Nakon što smo objasnili hinduističko razumijevanje inkarnacije, vrijeme je da pozornost usmjerimo na kršćanski vid inkarnacije ili Božjeg utjelovljenja. Naime kršćanstvo i hinduizam poznaju mogućnost božanskog očitovanja u svijetu, no kako ih shvaćaju? Možemo li ta dva razumijevanja inkarnacije izjednačiti. Je li Isus još jedan u nizu avatara kako to razumijeva hinduizam ili je pak različit? U ovom dijelu rada nastojat ćemo objediniti sve ono što nam može pomoći za bolje razumijevanje kršćanskog utjelovljenja koje za kršćane predstavlja vrhunac Božje objave, očitovane u Bogočovjeku Isusu Kristu.

3. 1. Navještaj utjelovljenja u Starom zavjetu

Govor o Isusu, njegovom rođenju, životu i djelovanju predstavlja važan dio Novoga zavjeta što nam je svima dobro poznato. No, što nam o Isusu kaže Stari zavjet, posebno o njegovom utjelovljenju? Možemo li o tom izvanrednom događaju pronaći starozavjetne navještaje, ostaje za vidjeti u nastavku.

Donosimo nekoliko ključnih navoda Staroga zavjeta koji upućuju na Isusovo utjelovljenje koje se ima dogoditi, a o kojemu Novi zavjet propovijeda mnogo jasnije. Tako Mihej u petom poglavlju kaže: „*A ti Betleheme Efrato, najmanji među kneževstvima Judinim, iz tebe će mi izaći onaj koji će vladati Izraelom; njegov je iskon od davnina, od vječnih vremena.*“ (Mih 5, 1). Iz ovih se riječi daje naslutiti da će se spomenuti vladar o kojemu

⁵⁵ Usp. Isto, 37.

govori Mihej roditi u Betlehemu te da je od vječnosti. To se, razvojem kršćanske misli počelo povezivati s Isusovim rođenjem u Betlehemu, kao i Njegovom pre-egzistencijom.

Drugi tekst kojega možemo povezati s utjelovljenjem Isusa Krista još je jasniji od prethodnog. Naime, veliki prorok Izaija naviješta: „... *Evo, začet će djevica i roditi sina i nadjenut će mu ime Emanuel!*“ (Usp. Iz 7, 14). Crkva je u ovim riječima jasno uvidjela govor o Blaženoj djevici Mariji, kao i o Isusovom bezgrešnom začeću i rođenju kojega kršćani smatraju Bogočovjekom, a što potvrđuje i samo ime Emanuel („S nama Bog“, Usp. Mt 1, 23). Izaija obiluje proroštvima koja se mogu primijeniti na Isusa: „*Isklijat će mladica iz panja Jišajeva, izdanak će izbit iz njegova korijena. Na njemu će duh Jahvin počivat, duh mudrosti i umnosti, duh savjeta i jakosti, duh znanja i straha Gospodnjeg*“ (Iz 11, 1 – 2). Slično i u devetom poglavlju: „*Jer dijete nam se rodilo, sina dobismo; na plećima mu je vlast. Ime mu je: Savjetnik divni, Bog silni, Otac vječni, Knez mironosni.*“ (Iz 9, 5) Prorok govori o Mesiji koji će biti pomazan Duhom Svetim i vladati pravedno⁵⁶ (Usp. Iz 32, 15 – 18), a Crkva u tim riječima razumijeva Krista. Posljednji starozavjetni nagovještaj Isusovog utjelovljenja kojeg ćemo spomenuti ovom prilikom jest onaj proroka Jeremije, koji glasi: „*Evo dolaze dani*“ – *riječ je Jahvina* – „*podići ću Davidu izdanak pravedni. On će vladati kao kralj i biti mudar i činit će pravo i pravicu na Zemlji.*“ (Jr, 23, 5). Riječ je o navještaju Mesije, a kojega je kršćanstvo kasnije prepoznalo u Isusu Kristu u kojemu su se ispunila mesijanska proročanstva. Ostali proroci, poput Zaharije primjerice, najavljuju događaje koji upućuju na muku i smrt Isusovu, ali o njima nekom drugom prilikom. Ovdje smo naveli samo one koji se odnose na utjelovljenje.

3. 2. Novozavjetni govor o utjelovljenju

Nakon što smo promotрили što nam o ovom izvanrednom događaju govori Stari zavjet, u nastavku pozornost usmjerujemo na govor o Isusovu utjelovljenju u Novom zavjetu. U tom kontekstu važno nam je promotriti što o spomenutom događaju navode evanđelisti, posebno Ivan, apostol Pavao u svojim poslanicama, kao i dokumenti Crkve, s posebnim osvrtom na velike kristološke himne te ukazati na važnost Isusove osobe, kao i na jedinstvenost njegovog posredništva u odnosu na brojna druga, slična, ali ipak različita tumačenja, kao što su avatari i guru hinduizma.

⁵⁶ Usp. Adalbert Rebić, *Središnje teme Staroga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., 61.

3. 2. 1. Sinoptička evanđelja

Matejevo evanđelje započinje govorom o Isusovu rodoslovlju, u kojemu, između ostaloga piše: „*Jakovu se rodi Josip, muž Marije, od koje se rodio Isus koji se zove Krist.*“ (Mt 1, 16). Ovaj redak nesumnjivo ukazuje na Isusovo zemaljsko rođenje, što znači da je bio čovjek poput nas. Ukoliko je Isus jedini kojega su ljudi čekali te ako je jedini kojega je Bog poslao, onda ne trebamo više čekati drugog Mesiju. U Kristu nam valja promatrati svaku značajnu osobu ili događaj.⁵⁷ No je li ostao samo na tome? U nastavku evanđelja govori se o Isusovu čudesnom začecu po Duhu Svetom te o njegovoj ulozi spasitelja naroda (Usp. Mt 1, 18 – 25). Nastavak spominje rođenje u Betlehemu, poklon mudraca i bijeg u Egipat. S obzirom na spominjanje Duha Svetoga možemo zaključiti kako i u događaju Isusovog utjelovljenja, sudjeluje samo kršćansko Trojstvo, no do toga će Crkva doći vremenom i razvojem misli i teologije.

Markovo evanđelje započinje kristološkim naslovom „Sin Božji“ te navodi Izaijino proroštvo, kao i djelovanje Ivana Krstitelja, ali bez detaljnog govora o samom Isusovu rođenju (Usp. Mk 1, 1 – 8).

Luka u svom evanđelju također govori o Isusovu rođenju. Govor je usmjeren na anđelov navještaj Isusovoj majci Mariji da će začeti i roditi sina Isusa koji će se zvati Sin Svevišnjega, što aludira na Boga (Usp. Lk 1, 26 – 33). Marija je zasigurno bila zbunjena i uplašena, no anđeo je utješi: „*Duh Sveti sići će na te i sila će te Svevišnjega osjeniti. Zato će to čedo i biti sveto, Sin Božji.*“ (Lk 1, 35) Iz kršćanskog pogleda, ovaj redak prikazuje sudjelovanje cjelokupnog Trojstva, kao i potvrdu da je Isus božanskoga podrijetla, što će kasnije Crkva i teologija dalje nastaviti razrađivati i dogmatizirati.

Luka donosi i drugi izvještaj o Isusovu rođenju u kojemu se spominje Betlehem kao mjesto rođenja te mudraci koji su otvoreni nadahnuću te odlaze vidjeti novorođeno dijete u jaslama. Anđeo im se obraća riječima: „*Ne bojte se! Evo, javljam vam blagovijest, veliku radost za sav narod! Danas vam se u gradu Davidovu rodio Spasitelj – Krist, Gospodin. I evo vam znaka: naći ćete novorođenče povijeno gdje leži u jaslama.*“ (Lk 2, 10 – 12). Evanđelist još na jednom mjestu, u kontekstu govora o Isusovu porijeklu navodi brojna imena iz rodoslovlja, a koja završavaju Božjim imenom. (Usp. Lk 3, 23 – 38) Iz izvještaja u izvještaj možemo primijetiti postepenu gradaciju, posebno što se tiče naslova vezanih za novorođeno

⁵⁷ Usp. Giacomo Biffi, *Isus iz Nazareta – središte svemira i povijesti*, Verbum, Split, 2001., 82 – 83.

dijete Isusa. Ovaj posljednji izvještaj o rođenju Isusovu već spominje naslove Krist, Gospodin i Spasitelj, o kojima će još biti govora u nastavku.

3. 2. 2. *Proslov Ivanova evanđelja*

Početak Ivanova evanđelja, poznat kao prolog ili proslov predstavlja jedan od najljepših biblijskih himana koji govore o utjelovljenju Isusovu. Proslov je, uz Pavlov hvalospjev ljubavi možda i najpoznatiji biblijski tekst koji je mnogima poznat i prepoznatljiv. Ključ ovog tekst je govor o utjelovljenoj Riječi koja je postala čovjekom u vremenu te predstavlja srž biblijskog govora o Božjem utjelovljenju u Isusu Kristu, Bogočovjeku kršćanstva što nam je bitna odrednica ovoga rada.

Proslov predstavlja na neki način sažetak cjelokupnog evanđelja. Ivanova kristologija je odozgo, što znači da od početka ističe važnost Riječi, odnosno Logosa koji postaje čovjekom. Prema Bultmannu izraz „I Riječ tijelom postala“ označava temelj evanđelja, što upućuje na inkarnacijsku kristologiju, dok Theobald u takvoj kristologiji vidi kraj jednog procesa i početak novog.⁵⁸

Evanđelje započinje riječima: „*U početku bijaše Riječ i Riječ bijaše u Boga i Riječ bijaše Bog.*“ (Iv 1, 1). Izraz „U početku“ aludira na sam početak Biblije i stvaranje svijeta (vidi Post 1, 1). U ovom kontekstu evanđelist ističe kako je Riječ o kojoj pjeva himan bila oduvijek, što će se kasnije označiti teorijom o preegzistenciji Riječi. Ova Riječ jednostavno bijaše od početka, dakle nije stvorena, već je bila oduvijek od vječnosti. Izražena je pojmom Logosa, kojega poznaju mnoge grupacije onoga vremena, kao što su Filon, stoici i drugi, no Ivanov Logos ima posebnost, on je izjednačen s Bogom. Izrazom „Riječ bijaše u Boga“ ističe se istovjetnost spomenute Riječi s Bogom, ona je u zajedništvu s Bogom, dok posljednjim izrazom „Riječ bijaše Bog“ imamo jasno izraženu misao da je ta Riječ, Logos, odnosno Isus označen Bogom. Riječ je pojam po kojemu je sve stvoreno. Knjiga postanka izražava misao da Bog stvara po svojoj riječi „*I reče Bog*“ (Post 1, 3), dok Ivan u evanđelju ističe „*Sve postade po njoj i bez nje ne postade ništa*“ (Iv 1, 3). Proslov u nastavku govori o Ivanu Krstitelja koji je svjedok Svjetla, to je ustvari Riječ koju Ivan treba posvjedočiti, navijestiti, a koja prosvjetljuje svakog čovjeka i koja je došla na svijet, bila u svijetu, no svijet je ne upozna iako je postao po njoj (Usp. Iv 1, 6 – 10). Prolog dalje ističe kako je Riječ došla svojim, odnosno Židovima, koji su ostali „tvrđi“ te ga nisu prepoznali niti prihvatili kao Mesiju, a oni

⁵⁸ Usp. Joachim Gnilka, *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., 192.

koji su ga prihvatili postali su djeca Božja. Riječ je o onima koji su rođeni od Boga, koji ga nisu prihvatili krvlju ili voljom, već darom Božjim (Usp. Iv 1, 11 – 13).

Prolog u četrnaestom retku ističe stvarnost utjelovljenja koju možemo razumjeti u kontekstu raznih onodobnih krivovjerja, posebno doketa ili gnostika koji su nijekali stvarnost Kristova tijela te su smatrali da je Isus imao prividno tijelo. Ovaj redak predstavlja svojevrsnu obranu utjelovljenja: „ *I Riječ tijelom postade i nastani se među nama i vidjesmo slavu njegovu – slavu koju ima kao Jedinorođenac od Oca – pun milosti i istine.*“ (Iv 1, 14)

Riječ (Isus) je Jedinorođenac od Oca, dakle jedini koji je u takvoj vezi s Bogom da ga može nazivati Ocem. On nas je naučio Boga zvati Ocem u molitvi „Oče naš“ (Usp. Mt 6, 9 – 13) , no jedino On je istobitan s Ocem te jedino Njega kršćani smiju prihvatiti kao Boga i Sina Božjega, jer ukoliko i druge inkarnacije smatraju jednakima Kristovu božanstvu, kršćanska vjera dolazi u krizi. Boga ne možemo vidjeti, ali „*Jedinorođenac – Bog – koji je u krilu Očevu, on ga obznani.*“ (Iv 1, 18) Boga možemo „vidjeti“ i razumjeti samo iz perspektive utjelovljene Riječi koja je postala čovjekom.

Ovdje smo u kratkim crtama pokušali protumačiti Proslov Ivanova evanđelja, naravno o ovim izrazima i važnosti ovoga teksta bit će još govora. Ivanovo evanđelje obiluje izražajima koji aludiraju na Isusovo božanstvo. Sinoptička evanđelja su više usmjerena na čovječstvo, život i djelovanje Isusa iz Nazareta, dok Ivanova kristologija pogled upravlja „gore“, prema Bogu i Isusa smješta u sferu božanskoga.

3. 2. 3. Kristološki himni

Ovdje pozornost usmjeravamo na dva važna kristološka himna, onaj iz dviju poslanica (Kološanima i Filipljanima), o kojima ćemo pokušati u kratkim crtama u nastavku.

Poslanica Kološanima donosi hvalospjev Kristu po uzoru na kozmologijske predaje, a kojeg autor poslanice stavlja na početak spisa, što znači da ima temeljno značenje, posebno u pogledu kristologije i ekleziologije⁵⁹. Riječ je o poznatom himnu iz Kol 1, 15 – 20: „ *On je slika Boga nevidljivoga, Prvorodenac svakoga stvorenja. Ta u njemu je sve stvoreno na nebesima i na zemlji, vidljivo i nevidljivo, bilo Prijestolja, bilo Gospodstva, bilo Vrhovništva, bilo Vlasti – sve je po njemu i za njega stvoreno: on je prije svega i sve stoji u njemu. On je Glava Tijela, Crkve; on je Početak, Prvorodenac od mrtvih, da u svemu bude Prvak. Jer*

⁵⁹ O himnu vidjeti: Usp. Joachim Gnllka, *Teologija Novoga zavjeta*, 266 – 272.

svidjelo se Bogu u njemu nastaniti svu Puninu i po njemu – uspostavivši mir krvlju križa njegova – izmiriti sa sobom sve, bilo na zemlji, bilo na nebesima.“

I ovdje se ističe na je Krist slika Boga nevidljivoga i da je prije svakoga stvorenja, što upućuje na preegzistenciju. Također vidimo iz himna da je sve po njemu stvoreno, kao što to ističe i Proslov; po Riječi je sve stvoreno. On je centar, sve stvoreno je upućeno na njega i sve postoji zbog njega, a njegov križ omogućuje mir i izmirenje stvorenog s Bogom. Stručnjaci ga obično dijele u dva dijela (15 – 18 b) i (18 b – 20). Prvi dio je kristološko – kozmološki i govori o Kristovoj ulozi u stvorenom svijetu, dok drugi, kristološko – soteriološki govori o njegovoj spasiteljskoj ulozi.⁶⁰

Poslanica Filipljanima donosi kristološki himan poniženja i uzvišenja (Fil 2, 6 – 11).⁶¹ Nastojat ćemo ukratko objasniti himan. Ovaj se tekst smatra himnom jer pjeva o Kristu, rečenice su skladne i ritmične, a poznat je po suprotnostima poniženja i uzvišenja koji tvore zaokruženu cjelinu. Sadržaj himna predstavljaju navedene suprotnosti, navodimo nekoliko: božansko obličje (r. 6) i lik sluge (r. 7); izjednačenosti s Bogom i ljudskog obličja te između Boga i smrti. Sam je himan podijeljen temeljem dviju velikih rečenica, a subjekt prve je Krist, dok je druge Bog koji proslavlja Krista te ljudi koji vjeruju u njega i nazivaju Gospodinom. Himan je vjerojatno nadahnut himnom iz Staroga zavjeta (Iz 52, 13-53, 12). Ističe se Kristovo uzvišenje, On je iznad svega i sve ja uključeno u njega, a samo uzvišenje je eshatološko. Posebno je važna *kenoza*. Krist se lišio svoje božanske slave i postao čovjekom kako bi čovjeku omogućio spasenje. Toliku ljubav Bog daje čovjeku da se sam Bog spušta na Zemlju u obličju čovjeka, kako bi bio *s nama Bog*.

Najveće poniženje je svakako križ po kojemu ponovno postaje uzvišen u konačnici. Važno je razmatrati otajstvo utjelovljenja i križa te uvidjeti koliko je ta božanska akcija jedinstvena u povijesti i vremenu. Jednom u povijesti je Bog postao čovjekom i u tim događajima sudjeluje cjelokupno Trojstvo, zbog čega bi nezahvalno bilo, s kršćanske točke gledišta, prihvatiti druge mogućnosti božanskog utjelovljenja. U konačnici spasenje dolazi po križu. Potrebno je prihvatiti križ jer se jedino tako dolazi do uskrsnuća, ali također je važno i prihvatiti Krista kao Spasitelja i Boga te zajedno s Tomom ustvrditi: „*Gospodin moj i Bog moj*“ (Iv 20, 28).

⁶⁰ Usp. Đuro Hranić, Isus Krist, Jedini Božji posrednik, u: Nikola Hohnjec (prir.), *Kršćanstvo i religije*, Zbornik godišnjeg simpozija profesora teologije u Zagrebu, 7. i 8. travnja 1999., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., 75 – 78.

⁶¹ Usp. Marinko Vidović, *Pavao i njegova misao*, Crkva u svijetu, Split, 2010., 593 – 597.

Za Kristološki himan iz poslanice Efežanima⁶² (Ef 2, 14 – 18), možemo reći da se tiče međureligijskog dijaloga onog vremena. Naime Himan se tiče pogana, odnosno mogućnosti navještaja onima koji nisu poznavali Krista. Oni koji su bili daleko, postali blizu u Kristu, odnosno izjednačilo se kršćanstvo iz židovstva i poganstva. Krist je označen kao „*Mir naš*“, budući da je u svome tijelu objedinio Boga i čovjeka te ponovno uspostavio narušeno prijateljstvo. Krist ostvaruje nov pogled na svijet i čovjeka. Ne trebamo više robovati predrasudama te možemo biti otvoreni svakom stvorenju. Kristova pobjeda nad podjelama je prikazana slikom pregrade razdvojnice koja je dijelila ljude. Svi su postali bliski u Kristu, bilo Židovi, bilo pogani, bilo kršćani, bilo hindusi, Krist je ostvario pomirenje i uspostavio novi Zakon u svome tijelu. Jedino što je bitno je vjera u Krista – Bogočovjeka po kojemu, u Duhu imamo pristup Ocu.

3. 2. 4. *Implicitna i eksplicitna kristologija*

Ukratko ćemo objasniti ove dvije vrste kristologija koje olakšavaju razumijevanje otajstva Isusova utjelovljenja. Implicitna⁶³ kristologija uključuje ono što nam donosi Isus u svom zemaljskom životu, odozdo, ono po čemu iz svakidašnjeg promatranja njegova života možemo zaključiti o Njemu, dok bi eksplicitna bila odozgo, ono što nam je dano vjerom, nakon smrti i uskrsnuća. Promatrajući Isusovo propovijedanje i nauk, njegove usporedbe s Ocem, kojega naziva „*Abba*“, kao i odnos prema institucijama i odbačenima onoga vremena, vidimo da je riječ o posebnoj osobi, u konačnici božanskoj. Sam Isus odgovara na pitanje o sebi samome. Sve što je činio i naučavao svjedoči o božanskom sinovstvu. On jest Sin Božji, ali još će trebati vremena da se to jasno kaže. Nedostaje smrt i uskrsnuće, kada će se konačno Isusa moći zvati Sinom Božjim (Mt 27, 54), ali i Bogom koji se utjelovio. Isus je učio kao onaj koji ima vlast (Mk1, 22) Isticao je povezanost s Ocem (Mk 8, 38), također se stavljao iznad Zakona izričajima „*A ja vam kažem*“ (Usp. 5, 21 – 48). Što se tiče grešnika i odbačenih, Isus im oprašta grijeha što ga dovodi u sukob sa židovstvom onog vremena. Oni smatraju da se On pravi Bogom i da je hulitelj, a to će poslije biti i glavna optužnica na Veliki petak (Usp. Iv 10, 31- 42). Isus također svojim Ja izričajima poziva na nasljedovanje, što također navodi na božansko podrijetlo (Usp. Mk 2, 1 – 12; Mt 10, 16 i drugi).

⁶² Usp. Isto, 739 – 741.

⁶³ Usp. Ivan Karlić, Temeljne odrednice implicitne kristologije, u: *Bogoslovska smotra* 72 (2002), br. 4, 557 – 571.

3. 3. Isus – jedini posrednik

Pitanje o Isusu, njegovom podrijetlu i djelu je svakako mnogima zanimljivo. Je li Isus avatar, guru, mag, čovjek ili pak Bogočovjek i jedini posrednik Boga i ljudi kako tumači kršćanstvo?

Hinduizam u Isusu vidi jednu od mogućih manifestacija, što je za kršćanstvo nezamislivo. Isus predstavlja vrhunac i puninu objave: „Po toj nam je objavi dubina istine o Bogu i o čovjekovu spasenju u punom svjetlu zasjala u Kristu koji je ujedno i posrednik i punina sve objave“.⁶⁴

Posredništvo⁶⁵ predstavlja specifično pitanje Isusova identiteta kao Bogočovjeka. Novi zavjet donosi navedeni pojam u sljedećim ulomcima: 1 Tim 2,5: „*Jer jedan je Bog, jedan je i posrednik između Boga i ljudi, čovjek – Krist Isus, koji sebe samoga preda kao otkup za sve...*“ Ističe se jedinstvena i univerzalna uloga posrednika u Isusu Kristu, koji se predao za sve kako bi spasio čovjeka. Takva uloga počiva na tome što je on utjelovljen Sin Božji koji je to jedino mogao ostvariti. Bog je morao postati čovjekom, kako bi čovjek mogao doći k Bogu te povratiti stanje prije grijeha. Ostala tri ulomka o Isusovu posredništvu nalaze se u poslanici Hebrejima. Ovaj pojam tiče se samo Isusa te zbog toga postaje vrlo važan u kontekstu međureligijskog dijaloga. Postoje li drugi posrednici uz Isusa ili ne? S kršćanske točke gledišta ne, no vidjet ćemo da postoje oni koji smatraju da ipak postoje ili pak to pitanje ostavljaju otvorenim. Ulomak iz Heb 1, 1 – 3 govori kako je Otac sve stvorio po Sinu te da je taj Sin konačni objavitelj Oca. Možemo upoznati Oca ukoliko upoznamo Sina. Tekst je povezan s Kristovim utjelovljenjem, a posebno je naglašena ideja posredništva. Sve ono što je Otac tijekom povijesti spasenja očitovao ljudima, u punini je zasjalo u Isusu Kristu, Sinu Božjemu po kome je sve stvoreno i otkupljeno te koji se vratio Ocu.

S pravom Karl Rahner označuje događaj utjelovljenja kao *jednokratani vrhunski slučaj* bitnog ozbiljenja čovječje stvarnosti. On time želi, s jedne strane, jasno pokazati da Bog samog sebe ne može izreći u bilo kojem stvoru, nego jedino i samo u jednom čovjeku. Istodobno, on jasno kaže da utjelovljenje znači da Bog ne samo da upotrebljava jednog čovjeka kako bi po njemu nešto priopćio, nego da on izriče samog sebe kao čovjeka u događaju inkarnacije vječnog

⁶⁴ DRUGI VATIKANSKI SABOR, Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi, „Dei Verbum“, 18. studenoga 1965., 2.

⁶⁵ Usp. Đuro Hranić, Isus Krist, Jedini Božji posrednik, u: Nikola Hohnjec (prir.), *Kršćanstvo i religije*, 65 – 80.

Logosa (svoje uosobljene Riječi/Sina) u konkretnom čovjeku Isusu *na jednokratan i neponovljiv način*.⁶⁶

Zato je za kršćansku teologiju neprihvatljivo *relativiziranje kršćanskog razumijevanja objave* u hinduističkom viđenju tajne inkarnacije. To postaje jasno u načinu na koji primjerice kada indijski duhovni učitelji tumače događanje inkarnacije kao opću mogućnost čovjeka: „*Svaki od nas može biti inkarnacija Boga. (...) Isto kao i Isus mi moramo razviti svijet o Bogu. (...) U Isusu nam je dan primjer božanskog života. On je tu kako bi nam omogućio da postanemo ne samo kršćani, već Kristi*“ (S. Radhakrishnana).⁶⁷

3. 3. 1. Krist i Krišna

Ovdje ćemo kratko istaknuti razliku Krista i Krišne, budući da ih se unutar sinkretizma izjednačava, a kršćani ne bi smjeli upasti u takva razmišljanja, kao što su ona pluralističkih teologa, dok bi hinduizam trebao biti otvoren kršćanskom shvaćanju Isusa Krista kao jedinoga posrednika između Boga i čovjeka što ga razlikuje od avatara. Ovim dijelom nastojat ćemo napraviti svojevrsni prijelaz ka međusobnom dijalogu dviju religija.

'Kršna' je, kao što smo vidjeli, hinduističko božanstvo, avatar Vishnua, a možda je i postojao kao arijski junak kojemu su postupno pridana božanska obilježja. Jedno je od najpopularnijih božanstava u hinduizmu te su mu posvećeni brojni hvalospjevi, pjesme i legende. On je *purna - avatara*, potpuna inkarnacija boga Vishnua u ljudskom liku.

Iako povijesna istraživanja ne priznaju uvijek tradicionalne datume, smatra se da je povijesni Krišna postojao te da je umro 3102. prije Krista, čime započinje posljednji od četiriju vjekova sadašnjeg svjetskog ciklusa.

Danas se zna čuti: "*Vi vjerujete u Krista, mi u Krišnu - to je isto!*" Ne bi valjalo previđati razlike između Krišne i Krista za kršćane koji nikako ne mogu prihvatiti takvu identifikaciju. U mnogim božanskim manifestacijama bogova, kojima obiluje povijest Azije, obrazac je sličan: duh «ulazi» u čovjekovo tijelo. No u kršćanstvu, *tijelo* stječe božanski status. Stoga se Kristova ljudska i božanska narav stopila u jedinstvenu «osobu».

Nadalje, iz kršćanskog motrišta nije moguće prihvatiti istočnjačku 'hijerarhiju Božjih očitovanja, prema kojoj bi najviša manifestacija bila avatar, a na drugom mjestu Mesija-Krist

⁶⁶ Usp. Karl Rahner, O teologiji utjelovljenja, u: *Teološki spisi*, FTI, Zagreb, 2008., 110-129.

⁶⁷ Usp. Horst Burkler, *Čovjek traži Boga*, 98.

pa proroci, prosvijetljeni, itd. Odlučujuća razlika je u kristologiji, odnosno shvaćanju uloge i osobe Isusa Krista.

Dakle, Isus Krist *nije* poput Krišne, *stapanje mitskih i povijesnih likova* gdje jasno izlazi na vidjelo ona manje naglašena povijesnost, karakteristična za indijsku *cikličnost*.

Nadalje, Isus Krist *nije* kao Krišna '*jedan od*' mnogih objava ili inkarnacija Boga, već jedino utjelovljenje Boga. Kada bi Isus bio jedan od mnogih '*avatara*' Božjih u ljudskom liku, Krist bi se mogao lako apsorbirati u dinamiku indijske mitologije i religijske kultove. No kršćani se s takvim tumačenjima i pogledima na utjelovljenje ne mogu pomiriti niti ih prihvatiti te ostaju neshvaćeni od strane hinduizma.

Naposljetku, spomenimo nekoliko mitova koji se, – gledajući *s etičke razine* Bhagavad-Gite – povezuje uz Krišnu, kao što su oni o Krišninim lukavstima i nepodopštinama, ljubavnim avanturama, s Evanđeljima koja su u jedinstvu povijesti i naviještenja te predstavljaju dokumente jedne izvanredne *čudoredne ozbiljnosti*.⁶⁸

4. ODNOS HINDUIZMA I KRŠĆANSTVA

Na posljetku ovoga rada osvrnut ćemo se kratko na međusobni odnos dviju religija kroz prošlost. Promotrit ćemo misijsku djelatnost Crkve u Indiji, kao i aktivnosti indijskih guraa na Zapadu te zaključiti s nužnošću međureligijskog dijaloga.

4. 1. Kršćanstvo u Indiji

Vidjeli smo kako je Indija duboko prožeta religijama i božanstvima koji igraju veliku ulogu u životu Indijaca. No, što im može ponuditi Krist, Crkva i kršćanstvo?

Isus je apostolima dao nalog koji vrijedi i danas: „*Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga*“ (Mt 28, 19; Usp. Mk 16, 15). Iz navedenoga možemo vidjeti kako misijski poziv proizlazi iz Kristove želje da se Evanđelje propovijeda svim narodima. Na misijsko djelovanje su pozvani svi kršćani, kao što apostol Pavao misionarski poziv ističe riječima: „*Jer što navješćujem evanđelje, nije mi na hvalu, ta dužnost mi je. Doista, jao meni ako evanđelja ne navješćujem.*“ (1 Kor 9, 16).

⁶⁸ Usp. Hans Küng, *Uvodu u kršćansku vjeru*, Svjetlo riječi, Sarajevo 2011., 81-83.

Što se tiče kršćanstva u Indiji smatra se da ga je ondje donio apostol Toma oko 52. godine. Od ostalih misionara tijekom povijesti spomenimo svetog Franju Ksaverskog, isusovca koji je kao misionar djelovao u Indiji. Skrbio je za mnogobrojne ljude, a posebno gubavce. Kako bi bio uspješan misionar, učio je jezik, običaje i religijske tradicije Indije.⁶⁹

Spomenimo i djelovanje Majke Terezije, kao i oca Ante Gabrića, koji su zajedno djelovali u Bengaliji u korist siromašnih tako da je jednom prigodom Majka Terezija opisala djelovanje oca Gabrića sljedećim riječima: „Što je otac Ante učinio za Bengaliju, morali biste doći tamo i vidjeti. Jedino je moguće kazati da smo zahvalni njegovoj obitelji što su dali svoga sina, Isusu. Što su ga žrtvovali za Boga, da bude svjetlo, radost, mir, živa Isusova ljubav u Bengaliji, gdje ljudi nikada nisu znali da je moguće ljubiti kao što je on ljubio njih. On je doveo Isusa i Mariju u obitelji i žive radosnim životom“.⁷⁰

Evangelizacija⁷¹ predstavlja odgovor na spomenuti misijski nalog iz Mt 28, 19 – 20. Uskrsli šalje svoje učenike da propovijedaju evanđelje u svakom vremenu i na svakom mjestu pa i do udaljenih krajeva i kultura kao što je Indija. Kršćanska vjera nastoji oko *inkulturacije* u postojeće kulture i vjerovanja te prihvaća sve ono što je dobro, a pročišćava i ispravlja ono što se protivi kršćanstvu.

4. 2. Hinduizam na Zapadu

Ovim dijelom rada promotrit ćemo na koji način neohinduizam nastoji proširiti utjecaj vlastite religije na Zapadu. Važna je uloga gurua, koji sinkretističkim razumijevanjem religija hinduizam nastoje uklopiti u postojeće kulture, uglavnom prožete kršćanstvom. U tom kontekstu je važan pojam „*sanathana dharma*“⁷² koji označava „vječni zakon“ kojim se hinduizam nastoji proširi izvan Indije.

U nastavku donosimo kratki pregled nekoliko modela hinduističkog vrjednovanja drugih religija. Baghavad Gita⁷³ izražava da reinkarnaciju izbjegavaju samo oni kojima je bog Krišna, dok bi pripadnici drugih religija trebali napustiti vlastite religije i postati poklonici Krišne.⁷⁴ Šankara⁷⁵ u svom vrjednovanju religija smatra da se može častiti onog Boga prema kojemu osjećamo privrženost. Načelo je nikoga ne mrziti, ali je sve u konačnici Jedno.

⁶⁹ Usp. <https://svjetlo-vjere.com/svetac-dana/sveti-franjo-ksaverski/>

⁷⁰ Usp. Juraj Gusić, (ur.), *Životni put jednog misionara*, Četvrti dio, „Ognjen Prica“ Zagreb, 1989., 26.

⁷¹ Usp. Papa Franjo, Radost evanđelja, (*Evangeli Gaudium*), 3. izdanje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, br. 19, str. 21.

⁷² O tome vidi: Usp. Josip Blažević, *Sai Baba i/ili Isus Krist*, 11.

⁷³ Usp. *Bhagavad Gita*, 9. pjevanje, 23 – 24.

⁷⁴ Usp. Josip Blažević, *Sai Baba i/ili Isus Krist*, 114 – 115.

⁷⁵ Usp. Isto, 115 – 116.

Razlikuje niži tip religije koju čine: kult, simboli i obredi te viši koji se ostvaruje u spoznaji Apsoluta i jedinstvu s njim (Brahman i atman). Ramanuji smatra da je Vishnu Jedini, a sve druge religije su putevi do njega ili manifestacije.⁷⁶

Isto tako, mnogi hinduistički učitelji (gurui) djelovali su ili još uvijek djeluju na Zapadu, kao što je to bio guru Vivekananda početkom 20. stoljeća. Swami Vivekananda prvi je veliki misionar hinduizma na Zapadu. Riječ je o visoko obrazovnom hindusu koji je studirao na kršćanskom sveučilištu. Godine 1893. sudjeluje na parlamentu religija gdje hinduizam definira kao majku religija. Za njega su sve religije dobre i ispravne. Bog je neosoban i objavljuje se stalno, bilo gdje. On govori o univerzalnoj religiji koju se ne smije ograničiti na određenu religije, no iz njegovih stavova se može iščitati kako je hinduizam ipak najstarija religija te kao takva ima svojevrсни primat.⁷⁷

Na ovim prostorima, kao i u svijetu, jedan od najpoznatijih gurua koji je djelovao u Indiji i šire, a kojemu su milijuni zapadnjaka dolazili u posjet bio je Sai Baba. On je bio sinkretistički guru koji je vrlo vješto uspio spojiti evanđelje, kršćanstvo, advaitu, pjesme i molitve te ih okrenuti vlastitoj osobi.⁷⁸

4. 3. Međureligijski teološki dijalog

Hinduizam kršćanstvo promatra kao oblik „*bhakti yoge*“ (put predanja), dok bi kršćanstvo hinduizam moglo promatrati kao oblik štovanja Boga u politeističkom i mitološkom smislu. Razlike dolaze do izražaja osobito u shvaćanju čina molitve: kršćanska je molitva duboki odnos čovjeka i osobnog Boga, dok u hinduizmu molitelj nastoji postići nirvanu i stopiti se u božansko.⁷⁹ Hinduizam sve religije smatra putevima do Boga pa tako i kršćanstvo, a cilj im je doći do prosvjetljenja. Zbog toga je ponekad teško dijalogizirati, jer hinduistička tradicija brojnim božanstvima pridodaje i Isusa pa nije nimalo lako u Indiji istaknuti *ono razlikovno* kršćansko kada je riječ o osobi Isusa Krista.

Hindusi nisu odbacili Krista, već ga jednostavno nisu do kraja upoznali u kršćanskom smislu. Katolički teolog Raimond Panikkar smatra da u hinduizmu postoji skriveni Krist kojega su ljudi prepoznavali kroz različita očitovanja vlastite religijske tradicije.⁸⁰

⁷⁶ Usp. Isto, 116.

⁷⁷ Usp. Josip Blažević, *Joga i kršćanstvo*, 99 – 106.

⁷⁸ Vidi: Usp. Koordinacijski komitet Sathya Sai centara Hrvatske, *Sai pjesmarica*, Zagreb, 1996., 94.

⁷⁹ Usp. Peter Kreeft, *Kršćanstvo i druge religije*, 2. izdanje, Verbum, Split, 2005., 36 – 37.

⁸⁰ Usp. Isto, 31 – 35.

Hinduse ne zanima previše govor o Isusu Kristu kao Bogu, no ako ga se predstavi kao istinsko ljudsko biće, gotovo savršeno, koje utjelovljuje božanski svijet, tada je on vrlo prihvatljiv Indijcima. Oni u Isusu promatraju nekoga tko je u svom čovječstvu na izvanredan način pokazao što znači biti jedno s Konačnom stvarnošću (Iv 10, 30). Oni u njemu vide velikog gurua ili avatara, što bi značilo velikog učitelja koji otkriva istinu i do nje vodi (Iv 1, 18). Isus na križu strpljivo podnosi patnju i smrt, nenasilno, a ono što je Židovima sablasno, poganima ludo (1 Kor 1, 23 – 25), Indijcima je fascinantno. On je netko tko dijeli život, patnju i muku svih onih siromašnih i ugnjetavanih, indijskih parija („nedodirljivih“) koji najčešće prihvaćaju kršćanstvo⁸¹.

S kršćanske pak strane, već je Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama (Nostra Aetate) istaknula neke pozitivne vidove hinduizma: „*U hinduizmu Božji misterij izražavaju neiscrpivom plodnošću mitova i oštroomnim pokušajima filozofije, a oslobođenje od tjeskobe naše egzistencije traže u oblicima asketskog života, u dubokom razmatranju ili se utječu Bogu u ljubavi i pouzdanju.*“ (NA 2)

U hinduizmu dakle ljudi tijekom duge povijesti vlastite religije istražuju i nastoje proniknuti Božji misterij oštroomnom filozofijom, s ciljem oslobođenja iz sustava reinkarnacije ili se Bogu predaju u molitvi i meditaciji. Katolička Crkva ništa ne odbacuje što bi u tim religijama upućivalo na ono sveto, istinsko i konačno biće koje nazivamo Bogom, budući da su one svojevrsni pokušaji, ali je Crkva i dalje dužna naviještati Krista (Iv 14, 6) u kojem se nalazi *punina* religioznog života.

Nadalje, za teološki dijalog važan je i tekst koji nalazimo u Konstituciji Lumen Gentium 16: „*Vječno spasenje mogu, naime, postići i oni koji bez krivnje ne poznaju Kristovo evanđelje i njegovu Crkvu, a ipak iskrena srca tragaju za Bogom te pod utjecajem milosti nastoje djelom ispuniti njegovu volju, koju su spoznali po glasu savjesti.*“

Ono što nije prihvatljivo, jest stajalište takozvane „pluralističke teologije religija“⁸² koja u religijama gleda puteve spasenja budući da je svaka od njih usmjerena na Boga kao najvišu stvarnost koja može djelovati na različite načine, neovisno o Kristu.

Primjer pluralističke teologije nalazimo kod indijskog katoličkog teologa Panikkara koji razlikuje Logosa i zemaljskog Isusa iz Nazareta.⁸³ I u povijesti se objavljuje kozmo –

⁸¹ Usp. <https://www.pcnen.com/portal/2013/09/10/iskus-krist-kojeg-hinduisti-oboavaju/>

⁸² Usp. Anđelko Domazet, *Kršćanska objava*, 222 – 225.

teandrički Krist kojega su kršćani prepoznali u Isusu. Ostale su ga pak religija prepoznali u drugim manifestacijama (Rama, Buda, Krišna i drugi).

Nastojali smo ukratko prikazati svu problematiku međusobnog odnosa dviju religija. Potrebno je poznavati dvije religijske tradicije, posebno ukoliko se želi razgovarati. Zbog toga smo donijeli određeni prikaz. Vidjeli smo kako su misije djelovale i kako nastoje djelovati u Indiji, ali i kako hinduistički misionari pokušavaju donijeti svoje religijske elemente na Zapad. Također smo vidjeli kako Isusa smatraju guruom ili avatarom, ali ga i dalje ne smatraju Bogom i jedinim posrednikom Boga i ljudi. Zbog toga smo nastojali u ovom radu sažeti sve ono najbitnije što se tiče možebitnog dijaloga. Ušli smo u more hinduističkih religijskih sustava, kako bismo pokazali ocean Kristove uzvišenosti.

⁸³ O tome vidjeti: Nikola Bižaca, *Ogledi iz teologije religija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., 111 – 119.

ZAKLJUČAK

Ovaj rad nastojao je analizirati složenu problematiku shvaćanja utjelovljenja u kršćanstvu i hinduizmu. Ukazali smo na sličnosti, ali i na razlike u poimanju mogućnosti inkarnacije Boga u dvjema religijama.

Pitanje Božjeg utjelovljenja dijeli židovstvo i islam od kršćanstva, dok u hinduističkim svetim spisima nailazimo na različite predodžbe koje poznaju mogućnost božanskih očitovanja u svijetu, ali ih, za razliku od kršćanstva doživljava politeistički, tj. avatari hinduizma, ljudi ili bogovi, pojavljuju se u svijetu više puta kako bi pomogli čovjeku i svijetu, dok kršćanstvo ističe jedinstveno Božje utjelovljenje u Isusu Kristu, jednom zauvijek te zaključuje da je jedino Isus Krist Bogočovjek i Spasitelj te jedini posrednik Boga i ljudi.

Između dviju religijskih tradicija, osobito u 20. stoljeću razvila se izmjena vlastitih vjerovanja. Tako su kršćanski misionari u Indiji svjedočili kršćansku vjeru, poglavito putem nesebičnog služenja najsiromašnijima (primjeri: sveta Majka Terezija, otac Ante Gabrić i drugi).

S druge pak strane, indijski gurui neohinduizma djeluju na Zapadu, šireći vlastite religijske poglede na Boga i puteve ljudskog spasenja. Budući da su mnogi zapadnjaci izgubili kontakt s vlastitom kršćanskom tradicijom, zanimaju se za hinduističku religijsku tradiciju i tako dolazi do neke vrste mješavine vjerskih tradicija koju zovemo sinkretizam

Ukoliko žele ostati vjerni vlastitom kršćanskom identitetu, kršćani ne mogu prihvatiti indijska vjerovanja, jer se protive onome što kršćani vjeruju i ispovijedaju, ali mogu biti otvoreni za zajedničku suradnju i suživot u današnjem globaliziranom svijetu.

Na koncu, potrebno je još jednom istaknuti kako je poimanje utjelovljenja u dvjema religijama vrlo složena teološka problematika koju smo samo djelomično osvijetlili ovim radom.

LITERATURA

- BIFFI, Giacomo, *Isus iz Nazareta*, Verbum, Split, 2001.
- BIŽACA, Nikola, *Ogledi iz teologije religija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.
- BLAŽEVIĆ, Josip. *Joga i kršćanstvo*, Verbum, Split, 2009.
- BLAŽEVIĆ, Josip. *Sai Baba i/ili Isus Krist*, Teovizija, Zagreb, 2009.
- BÜRKLE, Horst, *Čovjek traži Boga. Religijski pristup*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000.
- CVITKOVIĆ, Ivan. *Religije suvremenog svijeta*, Sarajevo, 2005.
- DOMAZET, Anđelko. *Kršćanska objava*, Služba Božja, Split, 2015.
- GNILKA, Joachim. *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.
- GRESHAKE, Gisbert. *Kratki uvod u vjeru u trojedinog Boga*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007.
- GUSIĆ, Juraj (ur.). *Životni put jednog misionara*, „Ognjen Prica“, Zagreb, 1989.
- KASPER, Walter. *Bog Isusa Krista*, Karitativni fond UPT, Đakovo, 2004.
- KEMP, Hugh P. *Praktični vodič za svjetske religije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015.
- KREEPT, Peter. *Kršćanstvo i druge religije*, Verbum, Split, 2005.
- KÜNG, Hans. *Uvod u kršćansku vjeru*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2011.
- POUPARD, Paul. *Religije*, Jesenski i Turk, Zagreb, 2007.
- RAHNER, Karl, O teologiji utjelovljenja, u: *Teološki spisi*, FTI, Zagreb, 2008., 110-129.
- REBIĆ, Adalbert. *Središnje teme Staroga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996.
- ROBOTIĆ, Đuro (ur.). *Bhagavad Gita*, Hrvatsko – indijsko društvo prijateljstva, Zagreb, 2015.
- SMITH, Huston. *Religije svijeta*, Znanje, Zagreb, 2010.
- VIDOVIĆ, Marinko. *Pavao i njegova misao*, Crkva u svijetu, Split, 2010.

Znanstveni članci

- DOMAZET, Anđelko. *Religijski pluralizam kao trajni teološki izazov za Crkvu i njezinu teologiju religija*, Crkva u svijetu, 55 (2020.), 553 – 580.
- KARLIĆ, Ivan. *Temeljne odrednice implicitne kristologije*, Bogoslovska smotra, 72 (2002.), 557-571

Zbornici

HRANIĆ, Đuro. Isus Krist, Jedini Božji posrednik, u: Nikola Hohnjec (ur.), *Kršćanstvo i religije, Zbornik godišnjeg simpozija profesora teologije u Zagrebu, 7. i 8. travnja 1999.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000.

Dokumenti Crkve

DRUGI VATIKANSKI SABOR, Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama, *Nostra Aetate*

DRUGI VATIKANSKI SABOR, Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi, *Dei Verbum*, 18. studenoga 1965.

DRUGI VATIKANSKI SABOR, Dogmatska konstitucija Svjetlo naroda, *Lumen gentium*

DRUGI VATIKANSKI SABOR, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, *Gaudium et spes* – Radost i nada, 7. prosinca 1965.

PAPA FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja*. Apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015.

Ostali izvori

<http://hindusphere.com/navratri-colors-2021/>

<https://hr.eferrit.com/10-avatara-hindu-boga-vishnu/>

<https://svjetlo-vjere.com/svetac-dana/sveti-franjo-ksaverski/>

<https://vedicfeed.com/avatars-of-shiva/?fbclid=IwAR11B7g7FN7tPCZzoJJ0PJostd2Uxk6fPYhGitFTHO8l8v37-Yn0BtF5r3s>

<https://winspiremagazine.com/navratri-9-avatars-of-goddess-durga-worshiped-on-the-nine-days/?fbclid=IwAR3DA83Rx1spB-NGA4pm96u2cCyP6wKziSSFrc0SBetO7mIwc-i23A4JxZo>

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=59615>

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=64876>

<https://www.pcnen.com/portal/2013/09/10/isus-krist-kojeg-hinduisti-obozaavaju/>

<http://www.sanatankultura.com/index.php/festivali/divali>

<http://www.sanatankultura.com/index.php/festivali/holi>

<http://www.sanatankultura.com/index.php/mantre>

<https://www.wordzz.com/eight-avatars-lord-ganesh/>

SVEUČILIŠTE U SPLITU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja _____, kao pristupnik za stjecanje zvanja magistra/magistrice _____, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mog vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, _____

Potpis

THE CONCEPT OF INCARNATION AS A POSSIBILITY OF INTERRELIGIOUS DIALOGUE OF CHRISTIANITY AND HINDUISM

SUMMARY

Religions represent the human search for God. This paper will attempt to set out the basic divisions of religions and their view of the supreme Beginning of all the realities they call God.

The main part of the paper will present the concept of the incarnation of God from the perspective of Hinduism and Christianity. In this context, we distinguish between the Hindu notion of avatar on the one hand and the incarnation of Jesus Christ on the other.

Since Christianity is the most widespread, and Hinduism is one of the most widespread religions spreading in the West, we will try to present mutual missionary activities, which we will highlight with two terms: “Christianization of India”, and “Hinduization of the West”. As the world becomes a space of different influences and as such a place of different religions, a dialogue needs to be built, and the interreligious dialogue of the two religions will be discussed at the end of the paper.

Keywords: God, religion, incarnation, Hinduism, Christianity, avatar, Logos, interreligious dialogue.